

ΔΙΠΥΛΟΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΩΣ ΥΠΟ ΔΗΜ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙ ΤΟΥ "ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ,"

ΕΤΟΣ Α' — ΦΥΛΛΟΝ Β'

ΑΘΗΝΑΙ

30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1911

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: *Ιστορία και Τέχνη. — Ο Φάλαγκας. — Τοπογραφική ανακοίνωσις. — Ανέκδοτοι πηγαί διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑκστρατείας τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων (1824-1828). — Οἱ Θησαυροὶ τοῦ Ναυαρίνου. — Στοιχεῖα Ἀθηναϊκοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος.*

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Δικαιοῦται ἡ τέχνη νὰ διαστρέφῃ τὴν ἱστορίαν;

«Ἐγὼ θέλω ἐν ὄραϊον δράμα, λέγει ὁ φιλότεχνος, καὶ ἀδιαφορῶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, καὶ διὰ τὴν ἀλήθειαν ἀκόμα, τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὅποια παρελαύνουν διὰ τῆς σκηνῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ ἔργον. Δὲν ἤλθθα νὰ διδαχθῶ ἱστορίαν, ἤλθθα νὰ χειροκροτήσω ἐν ὄραϊον δράμα καὶ τὸ χειροκροτῶ.»

Καὶ ἐνῶ λέγει ταῦτα, συγχρόνως κάποιος ἄλλος, φιλόστοργος αὐτός, στρέφων τὰ νῶτα πρὸς τὴν σκηνήν, φεύγει διαμαρτυρούμενος διὰ τὴν παραχάραξιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

Τώρα ἀλλάσσει ἡ σκηνή.

Λίδεται ἔργον ἱστορικῶς ἄριον. Χειροκροτεῖ ἀγρίως ὁ φιλόστοργος, ἐνῶ ὁ φιλότεχνος, ἀφοῦ διαρκῶς διεμαρτύρητο διὰ τὰς πληκτικὰς καὶ ψυχρὰς σκηνὰς τοῦ ἔργου, φεύγει καυχάζων.

Εἰς τὸν ἕνα ἤρρεσε τὸ πρῶτον ἔργον καὶ εἰς τὸν ἄλλον τὸ δεύτερον· ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι, ἐὰν τὰ ἐφόδια τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἐκ τῶν δύο θεατῶν συνέπιπτον εἰς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, θὰ ἀπεδοκιμάζοντο παρ' αὐτοῦ ἀμφοτέρωθεν, ὡς ἔργα συγγραφῶν μὴ συγκεντρούντων ἐν ἑαυτοῖς ἱστορικὴν μάθησιν ὁμοῦ μὲ ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἡ συμβίωσις ὅμως τῶν δύο τούτων προσόντων δὲν εἶναι πρᾶγμα πολὺ εὐκόλον, ἢ μᾶλλον εἶναι πολὺ δύσκολον, δυσκολώτερον ἴσως ἀπὸ τὴν παλαιὰν εὐχὴν τοῦ νὰ βασιλεύσουν οἱ φιλόσοφοι, ἢ νὰ φιλοσοφήσουν οἱ βασιλεῖς.

Ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ μελετήσῃ πολὺ μίαν ἱστορικὴν περίωδον, ἢμπορεῖ ἀφοῦ τὴν μελετήσῃ νὰ γράψῃ περὶ αὐτῆς, νὰ διδάξῃ αὐτήν, ἀλλ' εὐθὺς ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ τὴν ζωντανεύσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, θὰ ἐννοήσῃ ὅτι δὲν γνωρίζει τίποτε. Θὰ φέρῃ δύο πρόσωπα νὰ ὁμιλήσουν, καὶ ἢ θὰ εἴπουν ὅ,τι φθάσουν, ἢ θὰ βουβαθοῦν.

Ἡμπορεῖ ὁ συγγραφεὺς νὰ ζήσῃ εἰς τὸ παρελθόν; Ἴδου τὸ ζήτημα. Καὶ ἂν δὲν ἢμπορῇ νὰ ζήσῃ αὐτός, τότε πῶς θὰ ἢμπορέσῃ νὰ ζωντανεύσῃ τοὺς ἀπ' αἰῶνων νεκρούς;

Ὁ συγγραφεὺς ἱστορικοῦ δράματος πρέπει πρὸ παντὸς νὰ σέβεται τοὺς θεατὰς του καὶ νὰ μὴ θρασύνεται, νὰ μὴ κερδοσκοπῇ, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀγνοίας των. Νὰ τοὺς λογαριάζῃ, ὅπως θὰ ἐλογάζιαζε θεατὰς συγχρόνους τοῦ δράματος ποῦ παρουσιάζει ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Ἡ ἀγνοία τοῦ βίου τοῦ παρελθόντος, καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ βάθος καὶ τὴν ἔκτασιν, τῆς ψυχῆς τοῦ παρελθόντος, εἶναι ὁ λόγος δι' ὃν δὲν γράφονται ἱστορικὰ-κοινωνικὰ δράματα, ἀλλὰ στρέφονται ταῦτα συνήθως περὶ ἐν ἱστορικὸν γεγονός, ἢ περισαίνουσι μίαν ἱστορικὴν προσωπικότητα.

Ἡ γνώσις πάλιν τοῦ συγχρόνου βίου εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἐν σύγχρονον ἱστορικὸν δράμα ἢμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ πολλὰς ἀτελείας, ἀλλὰ ψυχῆς δὲν θὰ στερεῖται τοῦτο

διότι ὁ ποιητὴς του ἔζησεν ἐντὸς τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν ὁποίαν γράφει.

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν ὁ ἔχων τόσα ἱστορικὰ ἐφόδια τὰ ὅποια διὰ νὰ τ' ἀποκτήσῃ, αἱ νύκτες δὲν εἶχον πολλὰς ὥρας ἀναπαύσεως δι' αὐτόν, οὔτε αἱ ἡμέραι πολλὰς ὥρας σχολῆς, μὴ ὑπέστη ἀποξήρανσιν πάσης δημιουργικῆς ἐκμάδος;

Καὶ ἤδη ἔρχεται μόνη τῆς ἡ σκέψις, δὲν διευκολύνεται ἄρα γε τὸ πρᾶγμα ἂν γράψῃ ὁ ποιητὴς ἐν ἱστορικὸν δράμα ἐκπληροῦν τὰς καλλιτεχνικὰς ἀπαιτήσεις καὶ κατόπιν τὸ παραδώσῃ εἰς συνεργάτην, βαθὺν γνώστην τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ ἀκόμα εἰς ἕνα γνώστην τῆς σκηνοθεσίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ διακόσμου;

Τότε βεβαίως θὰ ἐνδυνθῇ ἱστορικῶς τὸ δράμα, θὰ διορθωθοῦν οἱ ἀναιδέστεροι ἀναχρονισμοί, θὰ προστεθοῦν ἐκφράσεις κατ'ἄλληλοι καὶ φράσεις καὶ λέξεις καὶ ὀνόματα καὶ τίτλοι χαρακτηριστικοί, θὰ ἀπατηθοῦν οἱ ἡμίμαθεῖς, καὶ ἐν τούτοις θὰ λείπῃ πάλιν ἡ ἱστορικὴ ψυχὴ τοῦ ἔργου· καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν μόνον ὁ δημιουργὸς τοῦ ὁ εἶς, δύναται νὰ τὴν δώσῃ καὶ δὲν δύναται νὰ τὴν ἐμφυσησῇ ὁ συνεργάτης, ὅπως δὲν δύναται ὁ ἱατρὸς μὲ ἕνα φουσερὸν νὰ βάλῃ ψυχὴν εἰς τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ πελάτου του.

Ἴδωμεν καὶ μίαν ἄλλην ὄψιν τοῦ ζητήματος.

Τὸ τέλειον ἱστορικὸν δράμα δὲν ἀπαιτεῖ ἄρα γε καὶ τελείως κατηρτισμένους θεατὰς; Τί θὰ ἐννοήσουν, καὶ πῶς θὰ ἐκτιμήσουν, καὶ πῶς θὰ συγκατήσουν ἐννοίας καὶ φράσεις καὶ ὑπαινιγμούς στηριζομένους ἐπὶ γεγονότων ἀγνώστων εἰς αὐτούς;

Εἶναι ἀνάγκη τότε ἐρμηνευτικῶν μονολόγων, καταστρεφόντων τὴν ἐνότητα, τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἔργου.

Ἴδου ὁ λόγος δι' ὃν εἶναι ἀνεκτὸς ὁ συγγραφεὺς, ὅταν εἶναι κάτοχος ἐν γενικαῖς μόνον γραμμαῖς τῶν χαρακτηριστικῶν μιᾶς μεγάλης ἱστορικῆς περιόδου ἢ μιᾶς μεγάλης προσωπικότητος καὶ τὰς γενικὰς αὐτὰς γραμμάς τὰς μεταδίδει εὐχερῶς εἰς τοὺς ἀρκουμένους εἰς αὐτὰς θαυμαστάς του.

Ἴδου διατί, ὅπως ὁ συγγραφεὺς οὗτος δημιουργήσῃ ἐν ἱστορικὸν ἔργον, πάντα τὰ ἄλλα, πλὴν τοῦ ἱστορικοῦ σκελετοῦ, τὰ θεωρεῖ περιττὰ, περιφρονητικῶς περιττὰ μάλιστα.

Ἄλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς γενικότητα δὲν πρέπει ἄρα γε νὰ εἶναι ἀκριβῆς γνώστης τῶν λεπτομερειῶν καὶ διὰ νὰ ἐπισκοπήσῃ ἀφ' ὑψηλοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ πολὺ χαμηλὰ τὴν ἀνάβασιν;

Καὶ ποῦ εὐρίσκειται, ἂν εὐρίσκειται ἐκτὸς τῆς ἀμαθείας, ὁ δικαιολογητικὸς λόγος, δι' ὃν, ἐπὶ συγχρόνου μὲν ὑποθέσεως καταβάλλεται πᾶσα φροντίς διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν πάντων, ἐπὶ ὑποθέσεως δὲ ἀναγομένης εἰς τὸ παρελθόν ἢ φιλότιμος αὕτη φροντίς ἀτνεῖ;

Ταῦτα γράφοντες δὲν ἰσχυρίζομεθα βεβαίως, ὅτι ὁ μὴ

λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς δυσμενεῖς κρίσεις τῶν ὀλίγων καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀμαθείας τῶν πολλῶν, δὲν ἤμπορεῖ νὰ γράψῃ ὅ,τι θέλει, καὶ νὰ σταθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς μία ἐπικερδῆς ἐπιχείρησίν του, ἂν περὶ αὐτοῦ πρόκειται.

Ἡ ἀντιπάθεια τῶν πλείστων δραματικῶν συγγραφέων πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν, καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ αὕτη τὴν τέχνην των, καὶ αἱ περιφρονητικαὶ ἐκφράσεις, αἵτινες ἐκτοξεύονται διὰ τὴν σχολαστικὴν λεπτολογίαν, παρέχουν πολλὴν διασκεδαστικὴν ὕλην.

— Ἡ τέχνη, λέγουν, ὀφείλει νὰ παραγάγῃ ἐν καλὸν ἔργον τέχνης καὶ τίποτε ἄλλο.

— Ὅπως ἀπὸ τὰ οὐράνια σώματα οὕτω καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ζητοῦμεν ἐντυπώσεις καὶ τίποτε ἄλλο.

Τὰ μεγαλοπρεπῆ αὐτὰ ἀποφθέγματα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μέθης συνεχοῦς νίκης· διότι εἶνε γνωστόν, ὅτι πάντοτε κατὰ τὴν σύγκρουσιν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης εἰς ἐν ἔργον, νικᾷ ἡ τέχνη.

Ἀφορμὴ ὅμως τῆς νίκης ταύτης εἶναι, ὅτι λαμβάνομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν μίαν δημιουργικὴν μεγαλοφυΐαν, ἕνα Σαίξπηρ λ.χ. καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνα ἀφορητὸς ξηρὸν καὶ μωρὸν ἱστοριοδίφην.

Ἡ μεγαλοφυΐα παρῶς τῆς ἱστορίας νικᾷ τότε δικαίως. Ἄλλ' ἀφοῦ βλέπει ἡ ἀλήθεια, τὰ δὲ πράγματα πάντοτε ἐπαναλαμβάνονται εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, διατί ὁ συγγραφεὺς δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν εὐνοίαν ταύτην τῆς Προνοίας; διατί δὲν μεταθέτει τὴν ἱστορικὴν του δράσιν εἰς ἕδαφος σύγχρονον; Ἡ δάφνη εἶναι πολυκλαδῆς· ἄς προσπαθῆσῃ νὰ κόψῃ τὸν κλάδον τὸν ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ.

Ἀλλὰ τοῦ ἀρέσει ἕνας τύπος ἀνθρώπου ζήσαντος εἰς ὠρισμένον χρόνον καὶ εἰς ὠρισμένον τόπον: Ἄς μεταθέσῃ τὸν τύπον τοῦτον εἰς τὴν καθόλου ἀνθρωπότητα, ἄς τὸν τοποθετήσῃ εἰς τὸν κόσμον.

Ἄν δὲν τοῦ ἀρέσῃ τοῦτο, τότε ἄς σεβασθῇ τὴν ἱστορίαν.

Ἐὰν εἰς σύζυγος, μετὰ δέκα ἢ καὶ περισσοτέρων ἐτῶν ἀπουσίαν, ἐπανερχόμενος εὖρη τὸν θάνατον διὰ χειρὸς τοῦ ἔραστοῦ τῆς συζύγου του, καὶ βασιλέα ἂν δεχθῶμεν ἀκόμα τὸ θῦμα, καὶ μέγαν βασιλέα ἂν θέλετε, εἶναι ἀνάγκη διὰ νὰ ὑφανθῇ ὁ δραματικὸς μῦθος, ὁ σύζυγος, ὁ βασιλεὺς οὗτος νὰ εἶναι ὁ Ἄγαμέμνων;

Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει ὅλος ὁ θαυμάσιος Μυκηναϊκὸς βίος, ὅλος ὁ χαρακτηριστικὸς πολιτισμὸς, ἡ ψυχὴ τῶν χρόνων ἐκείνων, νὰ ζῆ ἐντὸς τοῦ δραματούργου, ἄλλως θὰ κάμῃ ἐν ἔργον ὅμοιον μετὰ τὸ γνωστὸν δράμα τοῦ μακαρίτου Ἀλφιέρη:

«Agamennone.
Clitennestra
Elettra
Egisto
Popoli.
Soldati.»

καὶ τὸ ἱστορικὸν δράμα συνετελέσθη!

Ἐλάβομεν ὡς θέμα τὸ ἱστορικὸν δράμα ἐνῶ ἠδυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν ἱστορικὴν ζωγραφικὴν, τὰ λογοτεχνικὰ περιηγητικὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ δράσται δὲν περιορίζονται εἰς τὸ ν' ἀναγράφουν τὰς ἐντυπώσεις των, ἀλλὰ μᾶς παραθέτουν καὶ θεωρίας ἱστορικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἀνευματίστους καὶ ἀμαθεῖς· ἠδυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς θέμα τὸ ἱστορικὸν διήγημα καὶ κυρίως τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα.

Περιφανὲς ὑπόδειγμα τοῦ τελευταίου τούτου εἶδους ἔχομεν τὸ Ἀμερικανικῆς προελεύσεως ἔργον περὶ τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν τοῦ κ. Lafayette Mc Laws.

Δὲν ἤμπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεὶς τί γίνεται εἰς τὸ ἔργον αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ οὔτε τὴν ἐκ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων του ἐξαγομένην φύσιν τοῦ Βύρωνος

λαμβάνει ὑπ' ὄψιν, οὔτε κυρίως τὸν ἰδιόρρυθμον καὶ ἰδιαζόντως ἑλληνικὸν βίον τῶν ἐν Ἀθήναις Ἑλλήνων τῆς ἀρχῆς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, οὔτε τὰς ἀσφαλεῖς ἱστορικὰς πηγὰς καὶ παραδόσεις περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Βύρωνος ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν, πρὸς ἱκανοποίησιν προσφέρει εἰς ἡμᾶς εἰκόνα τοῦ Βύρωνος (τῷ 1809 βεβαίως) ὡς φουστα-νελλᾶ καὶ τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν ὡς τσοπάνισσας!

Ο Φ Α Λ Α Γ Κ Α Σ

Αἱ ποικίλαι σωματικαὶ ποιναί, αἱ καταργηθεῖσαι ἐπισήμως ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει ἀλλὰ μὴ ἐκλιποῦσαι, παρ' ὅλα τὰ ἐκάστοτε λαμβανόμενα αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν παρεκτροπόμενων διδασκάλων, ἦσαν ἄλλοτε ἐν νομίμῳ χρήσει. Οὔτε ὁ διδάσκαλος ἐφαντάζετο ποτε, ὅτι θὰ διδάξῃ χωρὶς νὰ δειρῇ, οὔτε ὁ μαθητῆς, ὅτι θὰ διδαχθῇ χωρὶς νὰ δαρῇ. Ὑπῆρχε δὲ καθιδρυμένον εἰς τὰ σχολεῖα καὶ εἰδικὸν ὄργανον δαρμοῦ, ὁ πανελληνίου φήμης **φάλαγκας**. Πρὶν βάλουν ὅμως εἰς τὸν φάλαγκα ἕνα μαθητὴν, διὰ βαρὺ πταῖσμα, τὸ κανονικὸν ἦτο νὰ εἶχε προηγουμένως λάβῃ πείραν παντὸς εἶδους ὀαπισμάτων, νὰ εἶχε δαρῇ, εἰς τὰς χεῖρας συνήθως, μετὰ τὸν δείκτην, μετὰ τὴν ὀίγαν, μετὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ λυγόναν καὶ ἐνίοτε μετὰ τὸ ἀρχαιοπρεπὲς λουρί¹.

Περιγραφὴν τοῦ φάλαγκα ἔχομεν ἀπὸ ἕνα αὐτόπτην, δημοσιευθεῖσαν ἄλλοτε εἰς τὴν «Χρυσολογία»².

«Ὁ φάλαγκας ἦτον ἕνα ξύλον ἀπὸ ἕνα μέτρον ἕως ἕξη ῥούπια μακρὸς, μετὰ δύο τρύπες, εἰς ἕνα ῥούπι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἕνα σχοινὶ περασμένον, ἔχοντας δύο κόμπους εἰς τὰς ἄκρας νὰ μὴ ξεπερνᾷ. Αὐτοῦ ἔβραζαν τοὺς πόδας καὶ ἔστρηφον τὸ ξύλον καὶ ἔσφιγγον τὰ πόδια, εἰς τοὺς ἀστραγάλους ἀποκάτω, καὶ ὁ διδάσκαλος ἔδερε.»

Ὡς πρώτην ἐπίσημον προᾶξιν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος κατὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τούτων βαρβαρισμῶν θεωροῦμεν μέχρι τοῦδε, ἔγγραφον τοῦ Βιάρχου Καποδίστρια, ἀδελφοῦ τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις δὲν φαίνεται ἔστερημένος ψυχικῶν τοῦλάχιστον προτερημάτων καὶ ἐκπολιτιστικῶ ζήλου³.

¹ Μετὰ τὸ σκύτος ἔδερον καὶ οἱ παλαιοί. Οὕτω βλέπομεν τὸν Λιβάνιον (ἔγεν. τῷ 314 μ. Χ.) δικαιολογούμενον πρὸς τὸν Ἀκάκιον διὰ τὰς πληγὰς ποῦ ἔλαβεν ὁ υἱὸς του διὰ τοῦ σκύτους, διότι ἐνῶ τὸν ἐπέπληξεν ὁ διδάσκαλος αὐτὸς ἐπέταξε τὸ βιβλίον του καὶ ἔφυγε. — (Διβανίου Σοφιστοῦ ἐπιστολαὶ — Amstelædani 1738 (Ἐπιστολὴ 1119).

² Χρυσολογία σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνὸς ὑπὸ Θ. Ν. Φιλαδελφέως καὶ Ντέκα Δ. Παπαγιάννου, ἔτος Δ'. Ἀθῆναι 1866 (σ. 316 - 317) σημ. 2^α, εἰς τὴν διατριβὴν «Περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἀθήναις Σχολείων» ὑπὸ Θ. Ν. Φιλαδελφέως.

³ Ἀριθ. 2210.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἐκτακτὸς Ἐπιτροπὸς τῶν Δυτικῶν Σποράδων. — Πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὀρφανοτροφείου Ἐπιτροπὴν.

Ἐχω ἀνάγκη Κύριοι νὰ προσκαλέσω καὶ ἄλλο τὴν προσοχήν σας εἰς ἐν σπουδαῖον ἀντικείμενον, περὶ τοῦ ὁποῖου πολλὰς συνδιελέχθημεν καὶ ἐσχάτως, καὶ ἐγγράφως σὰς ἐπρόβαρα τὴν γνώμην μου, ἀλλὰ μέχρι τῆς ὥρας ὅχι μόνον δὲν εἶδον καρπὸν οὐδένα, ἀλλὰ χθὲς ἐπέισθην ὅτι καὶ εἶπα καὶ ἔγραφα πάντι ματαίως.

Ὁ ῥαβδισμὸς τῶν παιδῶν δὲν εἶναι μέσον καλῆς ἀγωγῆς, διότι ταπεινώνει τόσο τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀγωνίζει, ὥστε γίνεται ἡ ἀρχεὶος διόλου καὶ τότε κακιστὸς πολίτης ἢ ἡλίθιος καὶ τότε ἀχρηστὸς· καὶ καθὼς ὁ σκοπὸς τοῦ καταστήματος εἶναι, ἐὰν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, νὰ δώσῃ χρηστοὺς πολίτας, οὕτω δὲν πρέπει νὰ συγχωρῆται τι, τὸ ὁποῖον ἀντίκειται βεβαίως εἰς τὸν σκοπὸν.

Ἐὰν ἀπ' ἀρχῆς οἱ λόγοι μου καὶ τὰ γραφόμενά μου ἤθελαν εὖρον τὸν τόπον τους, δὲν ἤθελα τώρα βιασθῆναι νὰ σας προσκαλέσω νὰ διατάξῃτε τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐγκλειστοῦ ἐγγράφου σήμερον, ἐπὶ τῆς τραπέζης, πρὸ τοῦ γεύματος, ἵνα οὐδεὶς ἀγνοήσῃ τὴν ἀμετάβλητον γνώμην μου καὶ θέλησιν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 28 Αὐγούστου 1829.

Β. Α. Καποδίστριας

(Ἐγγραφὸν αὐτόγραφον. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἐθν. Βιβλιοθ. ἀριθ. 2972).

Ὅμοιον κάπως μὲ **φάλαγκα** ἦτο ἐν συνθετώτερον καὶ βαρβαρώτερον βασανιστικὸν ὄργανον, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Εἰκόνα τοῦ ὄργανου τούτου κατέλιπεν ἡμῖν ὁ μαρτυρήσας λόγιος Χριστόφορος Ἄγγελος, ὅστις διεκρίθη μὲν ὡς λόγιος, ἀλλ' ὄχι βεβαίως καὶ ὡς καλλιτέχνης.

Ὁ Χριστόφορος οὗτος φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1570. Περιηγήθη πολλάς πόλεις πρὸς πληρεστέραν μάθησιν, ἔφθασε δὲ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τοῦτο, κατὰ τὸ ἔτος 1607.

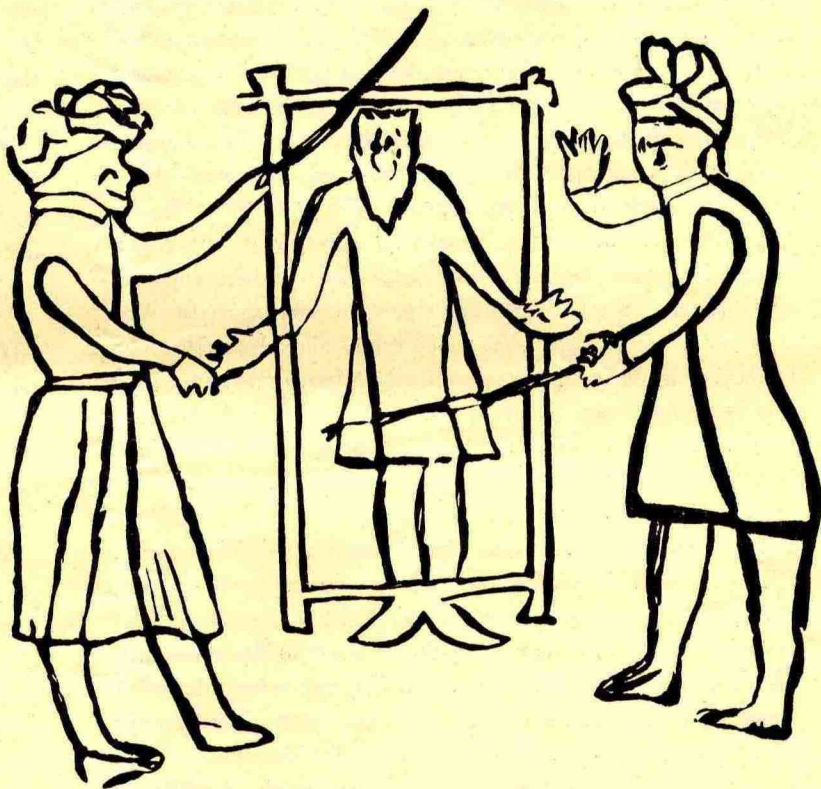
Ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς δῆθεν κατάσκοπος καὶ ἐβασανίσθη.

Ἀκούσωμεν τὸν ἴδιον περιγράφοντα τὰ παινηματὰ του¹.

«... Διὰ τὴν τῶν διδασκάλων ἀπορίαν πολλοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος διήλθον κατὰ καιροὺς σπουδάζων, καὶ πού μὲν πολὺ, πού δὲ ὀλίγον ἐγευόμην τῆς παιδείας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθον καὶ εἰς Ἀθήνας σπουδάσας ἀκεῖ. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῶν Ἀθηναίων ἦν Ἀγαρηνὸς κάκιστος ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν τῶν ὄντων ἐν Ἀθήναις. Ἦν δὲ καὶ φιλάργυρος καὶ ἀπάνθρωπος καὶ ἀδικὸς καὶ ἠδίκησε πολλὰ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπορεύθησαν τρεῖς καιροὺς εἰς τὸν Βασιλέα, διηγούμενοι τὴν ἀδικίαν ἣν ἐπασχον ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς τρεῖς καιροὺς ἔπεμψεν Ἀρχοντας πρὸς τὸ ἄγγειν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δὲ ἀποσταλέντες Ἀρχοντες οὐκ ἠδύνατο ἄγγειν αὐτόν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν πάνυ πλούσιον καὶ εὐγενῆ σφόδρα, καὶ τούτου ἕνεκα εἶχε μεγάλην ἐχθρὰν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐτυράνησε δὲ καὶ πολλοὺς ξένους ἀδίκως διὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλαργυρίαν.

«Ἰδὼν δὲ καμὲ ξένον καὶ μὴ ἔχοντά τινα γνώριμον, ἐκράτησε καμὲ καὶ ἐζήτηε παρ' ἐμοῦ μαθεῖν τοῦνομα τοῦ ἡγεμόνος τῆς ἐμῆς πατρίδος. Ἐγὼγε δὲ ἔφην ἐκείνῳ, — Ἦδη σχεδὸν εἴκοσιν ἔτη βεβάασιν ἀφ' οὗ ἄπειμι ἀπὸ τῆς τεκούσης με χάριν λόγου τε καὶ παιδείας, καὶ οὐπω ἔτι παλίνδρομος ἐγενόμην πρὸς τὴν ἐνεγκοῦσαν, καὶ νυνὶ οὐκ οἶδα πῶς καλεῖται τοῦνομα τοῦ ἡγεμόνος τῆς φερούσης με. Τότε ἀπεκρίθη μοι λέγων — Ἐπεὶ οὐ γινώσκεις τοῦνομα τοῦ δεσπότου σου δεσμεύθητι. Καὶ δεσμεύσαντες τοὺς πόδας μου ἀλίσεισι σιδηραῖς ἐφυλάκισάν με. Μετ' ὀλίγον δὲ συνήθροισε τοὺς ἐκλεκτοὺς τε καὶ εὐσεβεστέρους τῶν Ἰσμηλιτῶν, οἵτινες παράγονται ἐκ τοῦ γένους τοῦ Μωχάμετ, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος μετ' αὐτῶν ἐκάλεσεν ἀχθῆναί με ἔμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ τότε ἔφη πρὸς αὐτούς, — Ὁρᾶτε τὸν προδότην καὶ Ἰσπανόν; Οἱ δὲ ὀμοθυμαδὸν ἦραν τὴν φωνὴν λέγοντες, — Ἐπ' ἀληθείας Ἰσπανὸς ἐστίν, ὅτι ὁ πάγων αὐτοῦ μαρτυρεῖ αὐτόν, διὰ τὸ εἶναι τὸν πάγονα αὐτοῦ μακρόν τε καὶ στενὸν καὶ μέλανα, καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ σχεδὸν ἐρυθρὸν καὶ ἰσπανικὸν χρῶμα (ἔγωγε μὲν εἶχον ἱμάτιον, ὃ φέρουσι οἱ ἱερεῖς τε καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναχῶν). Καί τινες Χριστιανοὶ κατὰ τύχην παρόντες, ἔλεγον τοῖς Τούρκοις, ὅτι τὸ αὐτὸ ἱμάτιον φέρουσι οἱ ἱερεῖς τε καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναχῶν. Οἱ δὲ Τούρκοι ἠναντιοῦντο λέγοντες,

ὅτι τὰ ἱμάτια τῶν ἐτέρων μοναχῶν ἐστὶ παχέστερα τούτου, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐκλεκτότερον ἐκείνων, καὶ τούτου ἕνεκα ἐστὶν ἰσπανικὸν (οὐκ ἦν ἐκλεκτότερον ἐκείνων τῶν ἱματίων, ἀλλὰ, ἀδίκως ταῦτα ἔλεγον, ἵνα αἰτίας καὶ ἀφορμὰς ἔχωσι πρὸς τὸ τιμωρεῖν με). Μετὰ δὲ ταῦτα συνεβουλευτό μοι, λέγοντες, — Νυνὶ ἐγγὺς ἔχομεν τὸ Πάσχα ἡμῶν, καὶ ἐὰν γένη ἀρνητῆς τοῦ Χριστοῦ, ὀρκιζόμεθα ἵνα μὴ ἀπατήσωμέν σε περὶ οὗ ἂν εἴπωμεν, ὅτι ἐὰν γένη Τούρκος, μέλλεις τιμῆσαι τὴν ἡμετέραν ἐορτὴν, καὶ τούτου ἕνεκα ποιήσωμέν σε ἑκατοντάρχη, καὶ ἕξεις καὶ ἑτέρας μεγάλας τιμὰς. (Ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰσμηλιταῖς, ὅταν ὀρκίζονται, ὃ ἂν λέγωσιν ἐπὶ τὸ πλείστον ποιεῖν, καὶ οὐ ψευδεσθαι ἐν τοῖς ὄρκιοις αὐτῶν). Τρεῖς καιροὺς τούτῳ τῷ τρόπῳ ἔλεξάν μοι. Ἐγὼ δὲ αἰεὶ ἠρηθήην, λέγων, — Ἐμοὶ οὐ μέλει περὶ τιμῆς, ἀλλ' ἐπιθυμῶ ἀποθανεῖν ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἐν ἣ ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου. — Τότε τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἦλθε πρὸς με καὶ ἤραξέ με ἐκ τοῦ πάγωνος, κρατῶν καὶ τύπτων τὴν κεφαλὴν μου ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, λέγων, — Τίνος ἕνεκα ἐγὼ ἐγενό-

μην Τούρκος, καὶ σὺ οὐ θέλεις; (ἐγένετο γὰρ πρότερον χριστιανός). Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην ἐκείνῳ, — Οὐ μέλει μοι τί σὺ ἐποίησας· ἐγὼ οὐ δοκιμάζω. — Τότε κατέστρωσέ με ἐν τῇ γῇ καὶ κατεπάτει τὴν κεφαλὴν μου ἔμπροσθεν πάντων τῶν ἀθροισθέντων Τουρκῶν τε καὶ Χριστιανῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα κατέκλεισάν με ἐν εἰρκτῇ. Καὶ μεθ' ὥρας τινὰς ἠθέλον ἐκβαλεῖν με ἐκ τῆς φυλακῆς πρὸς τὸ τιμωρεῖν, ἵνα διὰ τῶν μαστίγων φοβηθῆεις γένωμαι Τούρκος. Καί τινα ἀνδράποδα τοῦ ἡγεμόνος, χριστιανὰ ὄντα ἐκ τῶν Λατίνων, ἦλθε πρὸς με λέγοντα, — Νυνὶ καιρὸς ἐστὶν ἀποκτανθῆναι σε ἐκ τῶν μαστίγων ἐὰν μὴ γένη Τούρκος, καὶ ἐδέετό μου λέγοντα — Κρεῖττον ἐστὶ σοὶ ἀποκτανθῆναι ἢ γενέσθαι Τούρκον; — Ἐγὼγε δὲ ἔφην πρὸς ἐκείνους, — Μὴ γένοιτο ἀρνηθῆναι με Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν· ἑκατοντάκις τῆς ἡμέρας ἐπιθυμῶ ἀποκτανθῆναι, ἀλλ' οὐπω ἀρνήσομαι Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Τότε πάλιν ἡ συνείδησίς μου κατ' ἰδίαν ἔλεγέ μοι. Ἄρα δυνήσομαι φέρειν τὰς τιμωρίας ἕως θανάτου; Καὶ πάλιν ἔλεγέ μοι ὁ λογισμός. Ὁ Χριστὸς ἦν ἄνθρωπος, ὅμως ἐδυνήθη ἀποκτανθῆναι ἐν τῷ σταυρῷ. Καὶ πάλιν διελογιζόμενη λέγων. Ὁ Χριστὸς ἦν Θεᾶθρωπος, καὶ τούτου ἕνεκα ἐδυνήθη ἀποκτανθῆναι· ἔγωγε δὲ σαρκικός ἄνθρωπος εἰμι,

¹ Τὸ μαρτύριόν του περιγράφεται εἰς τὸ ἔργον του «Πόνησις Χριστοφόρου τοῦ Ἀγγέλου, Ἕλληνας, τοῦ πολλῶν πληγῶν καὶ μαστίγων γευσαμένου ἀδίκως παρὰ τῶν Τουρκῶν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν», Ὁξφόρδη 1617. » Ἀσφαλεστέρα ὁμως εἶναι ἢ ἐν τοῖς ἡμετέροις Μνημείοις γενομένη ἐκδοσις ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν τῇ Βοδληανῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ὁξφόρδης καὶ ὀφειλομένη εἰς τὴν εὐγενῆ μέριμναν τοῦ γνωστοῦ διαπρεποῦς διπλωμάτου καὶ συγγραφέως R. Rodd. — (Μνημεῖα τῆς Ἰστορίας τῶν Ἀθηναίων Δ. Γρ. Καμπούρογλου τόμος Β'. Ἀθῆναι 1890 (σ. 238 - 245).

καὶ ἴσως οὐ δυνήσομαι φέρειν τὰς τιμωρίας ἕως θανάτου. Τότε πάλιν ἡ συνείδησις εἶπέ μοι. Οἱ μάρτυρες ἄνθρωποι σαρκικοί καὶ ἁμαρτωλοὶ ἦσαν· καὶ ὁμοῦ δια τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἐδυνήθησαν ἀποκτανθῆναι. Ἄρα καὶ γὰρ δια τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ δυνήσομαι ἀποκτανθῆναι. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ συλλογισμῷ εὐθυμος ἐγενόμην, καὶ ἴσχυσα τῷ πνεύματι, καὶ ὅλως παρεδόθην εἰς θάνατον. Αὐτίκα δὲ ἤγαγόν με εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης καὶ ἔδισαν χεῖράς μου καὶ πόδας σταυροειδῶς ἐπάνω τῆς γῆς, ὡς φαίνεται ὧδε ἐν τῷ σχήματι».

«(Ἐπειδὴ μάρτυρας ᾗδε οὐκ ἔχω ἵνα κατὰ τὸ παρὸν μαρτυρῶσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ πάθους μου, τούτου ἕνεκα αὐτὸν τὸν αἰώνιον Πατέρα τε καὶ Θεὸν τῶν ὄλων τίθημι μάρτυρα καὶ δικαστὴν. Τούτῳ τῷ τρόπῳ ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος τιμωρήσει με ἐν τῷ νυνὶ αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν μὴ οὕτως ἔπαθον παρὰ τῶν Τούρκων ἀδίκως, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὡς γράφεται ἡ ὑπόθεσις). Εἶχον γὰρ ξύλα παχέα καθὰ στηρίγματα οἴκου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν ἐκείνοις ἐδέσμευσάν με, καὶ οὕτως ἤρξαντο τύπειν με μετὰ ῥαπίδων, ὡς φαίνεται ἐν τῷ σχήματι, δύο ἄνδρες, ὑγραίνοντες τὰς ῥαπίδας ἐν ἄλμυρῷ ὕδατι καὶ ὅταν ὁ εἷς ἄνω ἔφερε τὴν μίαν ῥαπίδα, ὁ ἕτερος κατέφερε τὴν ἑτέραν ῥαπίδα, τύπτοντές με ἵνα μηδαμῶς ἔχω τινὰ ἀνάπαυσιν, καὶ ἵνα ἀλλῆ με σφόδρα. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἔτυπτόν με λέγοντες, — Εἶπέ ἵνα γένη Τούρκος καὶ ἐάσομέν σε — Ἐγώ γε δὲ οὐδαμῶς ἀπεκρίθην ἐκείνοις, ἕως οὐ ἠμιθανῆ ἐποίησάν με τύπτοντες. Τότε εἰστήκεσαν μικρὸν λέγοντες, — Αὐτὸς ἐστὶ σφόδρα εὐσεβὴς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ θρησκείαν καὶ οὐκ ἀρνεῖται· ἀλλ' εἴπωμεν αὐτῷ ἵνα εἴπῃ, ὅτι οἱ ἔμποροι τῶν Ἀθηνῶν, οἵτινες εὐρίσκονται ἐν τῇ Αἰνείᾳ (οὕτω) ἐκείνοι ἐπεμψαν αὐτόν, ἵνα προδώσῃ τὰς Ἀθήνας τοῖς Ἰσπανοῖς, καὶ ἐάσομεν αὐτόν. Καὶ τότε πάλιν ἤρξαντο τύπειν με ἐκ τῶν ποδῶν λέγοντες, — Εἶπέ τοῦτο τὸ ῥῆμα μόνον, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες πραγματεύονται ἐν τῇ Αἰνείᾳ, ἐκείνοι σὲ ἐπεμψαν ἵνα προδώσῃς τὰς Ἀθήνας τοῖς Ἰσπανοῖς, καὶ ἐάσομέν σε. (Ἦθελον οἱ Τούρκοι ἵνα ψευδομαρτυρήσω, καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς ψευδομαρτυρίας κρατῆσαι τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀποκτεῖναι αὐτούς, διὰ τὴν ἔχθραν ἣν εἶχον ὁ ἡγεμὼν πρὸς αὐτούς). Ἐγὼ δὲ οὐδὲν εἶπον. Καὶ ἕως τοῦδε καιροῦ ἦσθαι νόμην τί ἔλεγον οἱ Ἰσμηλιταὶ ἀπὸ καὶ ταύτης τῆς σιγμῆς καὶ πλείον (τούτέστιν, ἀφ' οὐ δις καὶ τρις εἶπόν μοι — Εἶπέ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι σὲ ἐπεμψαν ἵνα προδώσῃς τὰς Ἀθήνας — ἔγῳ γε δὲ οὐκ ἀπεκρίθην ἐκείνοις), οὐδὲν ἦσθαι νόμην, ἕως οὐ τελείως νεκρὸς ἐγενόμην, καὶ σχεδὸν ὄρνιαος νεκρὸς ἔμεινα. Καὶ πάλιν μεθ' ὧραν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἠγέρθην. Τότε οἱ Τούρκοι ἔλαβον πᾶσαν μου τὴν περιουσίαν μου, λέγω δὲ βιβλία καὶ χρήματα καὶ χρεώστης τὰ μάλιστα ἐγενόμην καὶ διὰ πολλῶν ἀρχόντων ἐντεύξεις ἠλευθέρωσάν με ἐκ τῆς φυλακῆς.

«Μετὰ δὲ μίαν ἑβδομάδα πάλιν συνεβουλεύσαντο οἱ Τούρκοι κρατῆσαι με καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἢ ἀποκτανθῆναι με ἢ τοῦρκον γενέσθαι ἐκ τῶν μαστίγων καὶ ἑτέρων κακῶν. Αὕτη δὲ ἡ ἐπιβουλή γνωστὴ ἐγένετο πᾶσι καὶ πάσαις, τοῖς Χριστιανοῖς τοῖς ἐν Ἀθήναις καὶ αἰμοί. Τότε ἐγὼ φυγὰς φρόνημην ἐξ Ἀθηνῶν».

Τὸν Χριστόφορον εὐρίσκομεν ἐν Κανταβρυγίᾳ τῷ 1807. Ἐκεῖ διέμεινε σπουδάζων ἐπὶ δύο ἔτη καὶ κατόπιν μετέβη εἰς Ὁξφόρδην ὅπου ἀπέβη χρησιμώτατος εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς σπουδαστάς, βοηθῶν αὐτοὺς εἰς τὴν σπουδὴν τὰς Ἑλληνικῆς. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε τὴν 1 Φεβρουαρίου 1636¹.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Κατὰ τὸ Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον ἐν Ἀθήναις, ὑπεβάλομεν καὶ τὴν ἐξῆς ἀνακοίνωσιν «περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν παλαιῶν περιγραφῶν τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, καὶ τῆς τοπογραφικῆς χρησιμότητος τῶν Καταστίχων τῶν ταξειδιωτῶν Καλογήρων καὶ τῶν Ἐξάρχων».

Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη περιληπτικῶς κατεχωρίσθη ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ Συνεδρίου ὡς ἐξῆς:

«Εἰς τὰ **Κατάστιχα** τῶν Ταξειδιωτῶν ἢ περιοδευτῶν Καλογήρων εὐρίσκει τις **ἀληθῆ θησαυρὸν τοπογραφικῶν πληροφοριῶν**. Ἐπίσης οἱ **Ἐξαρχικῶς περιοδεύοντες** συνέτασσον **Περιγραφὰς τῶν τόπων**, οὓς ἐπεσκέπτοντο ἑξαρχικῶς. Τοιαύτη δὲ τις Περιγραφή, ἢ τοῦ Ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ Ἰγνατίου, ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς ἔμοις «Μνημείοις τῆς Ἰστορίας τῶν Ἀθηναίων», καταρτισθεῖσα παρὰ τοῦ Ἰγνατίου τούτου ἐκ παλαιότερων κειμένων μετὰ προσθήκης νεωτέρων πληροφοριῶν καὶ παρέχουσα ἐπιχείρημα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ἡμῶν, ὅτι ἴσως καὶ τὸ γνωστὸν περὶ Ἀθηνῶν ἀνώνυμον τοπογράφημα (Ἀνώνυμος Βιέννης) νὰ εἶνε Περιγραφή Ἐξαρχική.

Ἡ ἀνεύρεσις καὶ συγκέντρωσις Ἐξαρχικῶν ἐκθέσεων κυρίως, ὡς καὶ τῶν ἐν τοῖς Καλογηρικοῖς Καταστίχοις τοπογραφικῶν πληροφοριῶν, ὑποδεικνύεται ὡς ὠφελιμωτάτη εἰς τὴν Ἐπιστήμην.»

Ἐπεβλήθη δὲ ἡ Ἀνακοίνωσις οὕτω:

«Ὁ Γρηγορόβιος ἐν τῇ περὶ «**Παραδοξογράφων τῆς πόλεως Ἀθηνῶν**» διατριβῇ αὐτοῦ, προκειμένου περὶ τῶν γνωστῶν δύο Ἀνωνύμων τοπογραφημάτων τῶν Ἀθηνῶν¹, φρονεῖ, ὅτι ταῦτα ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος Κυριακοῦ, μὴ ἀγνοοῦντος, ὡς λέγει, τοὺς Παραδοξογράφους τῆς Ῥώμης καὶ ὅτι ἀμφοτέρω, ἄτινα χαρακτηρίζει ὡς ἀποσπάσματα, «ὑπῆρξαν ἔργα ἀμαθῶν Ἀθηναίων ἀρχαιοδιψῶν, θελόντων νὰ συντάξωσι τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτῶν σωζομένων μνημείων».

Καθ' ἡμᾶς ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἀδύνατον διδάσκαλός τις ἢ ἄλλος λόγιος θεωρούμενος τότε, νὰ συντάξῃ τοπογραφικὸν σημείωμα πρὸς ἰδίαν ἢ γενικωτέραν χρῆσιν², ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοιαῦτα δὲν φαίνεται νὰ συνέτασσον οἱ τοῦ τόπου κάτοικοι, ἀλλ' οἱ παρεπιδημοῦντες ταξειδιῶται.

Δύο δὲ κυρίως τάξεις ἡμεδαπῶν κατὰ τοὺς δυσχειμέρους ἐκείνους χρόνους ἀπετόλμων νὰ ταξειδεύωσι:

α'. **Καλόγηροι** (ταξειδιῶται ἢ περιοδευταί), δι' ἐξόδων καὶ διὰ λογαριασμῶν τῶν μονῶν αὐτῶν διατρέχοντες διαφόρους χώρας πρὸς ζήτησιν καὶ

β' Οἱ **Πατριαρχικοὶ Ἐξαρχοὶ**³.

Καὶ τὰ μὲν **Ταξειδιωτικὰ Κατάστιχα** εἶναι συνήθως ἀκούσiai, ἀλλὰ πολὺτιμοὶ πηγαὶ τοπογραφικῶν πληροφοριῶν, οἱ **Ἐξαρχοὶ** ὁμοῦ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ συγγράφωσιν **Ἐκθέσεις, Περιγραφὰς, Ὀδοιορικά, Ἐκφράσεις, Διηγήσεις κ. λ.** περὶ τῶν χωρῶν, ἃς ἑξαρχικῶς ἐπεσκέπτοντο.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἰδιαιτέρα κατεβάλλετο μέρημα πρὸς ἀνεύρεσιν, περισυλλογὴν καὶ ἔκδοσιν τῶν σωζομένων **Ἐξαρχικῶν Ὑπομνημάτων** τούτων.

Ὡς ἑξαρχικὸν λοιπὸν ἔργον ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρίσῃ τις τὸν γνωστὸν «Ἀνώνυμον Βιέννης».

¹ «Ἀνώνυμος Παρισίων καὶ Ἀνώνυμος Βιέννης».

² Ὡς τοιοῦτον δύναται τις νὰ χαρακτηρίσῃ ἴσως τὸν λεγόμενον «Ἀνώνυμον Παρισίων».

³ Οἱ ταξειδεύοντες λόγιοι ἦσαν ὀλίγιστοι τότε.

¹ Bibliographie Hellenique par E. Légrand t. 3me Paris 1895 p. 208.

Τὸν τρόπον τοῦ καταρτισμοῦ τοιοῦτων Ὑπομημάτων παρέχει ἡμῖν ὁ Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιος, ἐπισκεφθεὶς, ὡς φαίνεται, ἑξαοικτικῶς τὰς Ἀθήνας τῷ 1772*.

Ὡς βάσις τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν αἱ παρὰ τῷ Κρουσιῷ γνωσταὶ ἐπιστολαί. Ὁ Ἀνώνυμος ὅμως Βιέννης εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ διάφορα κείμενα, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων διακρίνει τις ἀμυδρῶς τοπογράφημα (Ἀτθιδιογραφίας τινὸς ἴσως ἀπόσπασμα) τῶν πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀθήναις χρόνων.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΠΗΓΑΙ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (1824 - 1828)

*Πληροφορίαι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλλήνων
περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐκστρατείας τοῦ Ἰβραήμ (1824)*

« Πρὸς τοὺς φιλαδελφοὺς Ἑλληνας εἰδοποιήσεις »¹

«Μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ ἐπιμονὴν βιάζεται εἰς προᾶξιν κατ' αὐτὰς ἡ μεγάλη ἐτοιμασία καὶ θαλάσσιος διάπλευσις τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου πρὸς βοήθειαν τοῦ Σουλτάνου ἐναντίον σᾶς τῶν Ἑλλήνων. Βεβαιωθῆτε ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Σατράπης ἐγνώρισε τὴν ματαίαν ἔκβασιν ταύτης, πλὴν διψᾷ, καὶ κάθε φιλογενὴς εὐχεται νὰ τὴν ἰδῆ τοιαύτην καὶ τοῦτο κρέμαται εἰς ἑσᾶς ὡς Ἑλληνες.

Διὰ φριμανίου ἐψηφίσθη ἀρχηγὸς τῆς θαλασσίου ταύτης ἐκστρατείας ὁ υἱὸς τοῦ Σατράπου Ἰμπραῖμ πασᾶς, ὅστις ξεκινεῖ μὲ τὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν μὲ τὴν νέαν φρεγάταν ἐλθούσαν ἐσχάτως ἀπὸ τὴν Ρόδον (ἦτις καὶ τῷ ἐχαρίσθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου) καὶ φέρουσιν δύο μπαταρίας ὀλοκλήρους.

Ἔχει μαζί του διὰ διερμηνευτὴν του τὸν Κύριον Πέτρον Ἀμπρογλου ἀρμένον καὶ ἀνεψιὸν τοῦ Μπογῶς.

Τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του τουρκικὰ πλοῖα πολεμικὰ τε καὶ τρασπόρτα² συνίστανται τζήρακα³ 80 τὸν ἀριθμὸν· ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι φρεγάται 9, κουρβέται 12, ἱμπρίκια καὶ ἱμπρικάκια, γολέται καὶ γολετάνια καὶ μουμπάρδες τὰ λοιπὰ.

Ἐκ τῶν φρεγάτων εἶναι αἱ 4 Κωνσταντινουπόλεως (εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν αὐτῶν εὐρισκόμενος ὁ Πατρονάμπης), αἱ 3 τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ αἱ δύο τοῦ Τουνεζίου.

Ἐκ τῶν κουρβέτων εἶναι τὰ 7 πολεμικὰ (εἰς ἐν τῶν ὁποίων εὐρισκόμενος ὁ Ἰσμαῆλ Τζημπεράλτας) καὶ τὰ λοιπὰ τρασπόρτα. Ἐκ τῶν ἱμπρικίων εἶναι τὰ 7 πολεμικὰ καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως τρασπόρτα, καὶ ἐκ τῶν γολέτων 3 πολεμικὰ καὶ αἱ λοιπαὶ τρασπόρτα καθὼς καὶ αἱ μουμπάρδαι.

Ὅλα τὰ αὐτὰ τουρκικὰ πλοῖα εἶναι γεμάτα ἀπὸ Φελάχους στρατιώτας, τακτικὸς λεγομένους, περιέχουσαι ἢ κάθε φρεγάτα ἐκτὸς ἐκείνης τοῦ Ἰμπραῖμ πασᾶ, ἀπὸ 500 τζήρακα ἐκτὸς τοῦ ἐκουϊπαγιοῦ των⁴, ἅτινα εἶναι ἀπὸ τετρακοσίου τζήρακα, καὶ αὐτοί, εἰς μὲν ταῖς φρεγάταις τῆς Πόλεως εἶναι Τούρκοι διαφόρων μερῶν, γρεκοὶ Πόλεως καὶ μπογαζίων ἐκεῖ ἀρπακτικῶς βαλμένοι εἰς αὐτὰς καὶ μέρος Εὐρωπαῖοι καθὼς καὶ πηλότοι Εὐρωπαῖοι. Εἰς δὲ ἐκείνας τῆς Ἀλεξανδρείας εὐρισκονται ἀρκετοὶ γρεκοί, ὡσάν Παρασαμλῆδες⁵, Κύπριοι, Ροδίται καὶ Τούρκοι Φελάχοι ντζηριμουτζήδες⁶ τοῦ Νεῖλου καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ μέρος Εὐρωπαῖοι καὶ πηλότοι Εὐρωπαῖοι. Εἰς δὲ ταῖς Τουνεζίου θέλει εἶναι ὅλοι Του-

νεζίνοι. Ἀναλόγως εἶναι τὰ ἐκουϊπάγια καὶ οἱ σολδάτοι εἰς τὰ κουρβέτα καὶ ἱμπρίκια κ. λ.

Πλὴν ὅλα αὐτὰ τὰ τουρκικὰ πλοῖα, πολεμικὰ τε καὶ τρασπόρτα εἰς ἓνα μόνον συναπάντημά σας, δὲν θέλει ὠφελήσουν ἄλλο τὸν Σατράπην, παρὰ, ἀπὸ τὴν πληθύτητα τῶν εἰς αὐτὰ εὐρισκομένων στραβοφελάχων στρατιωτῶν τῶν τακτικῶν λεγομένων, νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ δευτερογεμίσουν τὰ κανόνια των, καὶ οἱ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι φελάχοι ἀπὸ τὴν κομφουζιόνε των¹ καὶ ταραχὴν καὶ φόβον νὰ μὴν ἠμπορέσουν ὄχι εἰς τάξιν νὰ βαλθοῦν, ἀλλ' οὔτε τὰ τουφέκια των νὰ εὐρουν καὶ εἰς χεῖρας των νὰ τὰ λάβουν, ὄντες μάλιστα καὶ φύσει ἀνανδροί.

Οἱ αὐτοὶ φελάχοι στρατιῶται φέρουσι μαζί τους τὰ ταμπουρά των τὰ ὁποῖα παίζουσι ἀλλὰ φραντζέζε² πλὴν τοῦτο ἄς μὴ σᾶς δειλιάση ποσῶς, διότι αὐτὸ μόνον ἔμαθον ὡς τοῖς ἐδιδάχθη ἐν πολυκαιρίᾳ καὶ ἐν ἡσυχίᾳ χωρὶς τὴν παρησιάν τῶν ἐχθρῶν των μεθ' ὧν μέλλουσι νὰ ἀτακαρισθοῦν³. Οἱ ἴδιοι φέρουσι καὶ τὰ τουφέκιά των μὲ μπαγιονέτας καὶ σάμπλαις⁴ μόνον. Αὐτοὶ ἔμαθαν καὶ ἡξεύρουσι νὰ κάμωσι τὸ ἔξερτζιτζιό των⁴ πλὴν ὅταν ἐναντίον των ὁ ἐχθρὸς των δὲν ὑπάρχει καὶ μάλιστα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν νὰ τοῖς πίπτωσιν αἱ μπαγιονέται ἀπὸ τὰ τουφέκια, κρατοῦντες ἀντ' αὐτῶν καὶ φέροντες τὰ τζιμπουκία των, ὡς νὰ παγαίνωσιν εἰς τὸν καφενέν⁵ καὶ τραβοῦντες τὸ τουφέκιον οἱ περισσότεροὶ κλείουσι τὰ μάτια, ὥστε κατ' αὐτὰς ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν κάμνοντες οἱ αὐτοὶ στρατιῶται τὸ ἔξερτζιό των παρησιάν τοῦ Σατράπου, ὀνειδισεν ὁ αὐτὸς τοὺς ὀφφικιάλους των⁵ (εἰς οὓς εἶναι καὶ Εὐρωπαῖοι) οἵτινες τῷ ἀπεκρίθησαν ἀμέσως, ὅτι ἡμεῖς μόλις ἠδυνήθημεν μετὰ μυριῶν ἀγῶνων νὰ διδάξωμεν εἰς αὐτοὺς τακτικὴν, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ τοῖς ἀλλάξωμεν καὶ τὰς ψυχικὰς των δυνάμεις, καὶ νὰ τοῖς προσθέσωμεν τὴν γενναιότητα, διότι εἶναι φύσει καὶ ψυχῇ καὶ σώματι φελάχοι. Ἐδῶ ἄς κάμη κάθε συμπέρασμα ὁ καθεὶς καὶ μάλιστα ὅστις ἔφθασε νὰ τοὺς ἐγνωρίση καλῶς ὁποῖαν κατάστασιν θέλει ἔχουν εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν ὁποῖαν ὄχι μόνον ποτὲ δὲν ἔπλευσαν, ἀλλὰ μήτε εἶδον πώποτε.

Εἰς τὰ αὐτὰ τουρκικὰ πλοῖα πολεμικὰ τε καὶ τρασπόρτα θέλει κάμνει τὰ σενιάλα ὁ Πατρονάμπης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις εἰς τὴν φρεγάταν του καὶ τὸ ἄλμπουρον τοῦ τρινκέτου⁶ φέρει σενιάλον κόκκινον μὲ μίαν ἄγκοραν εἰς τὴν μέσην τοῦ αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰμπραῖμ πασᾶς, ὅστις ἔχει ἐκουϊπάγιον σχεδὸν γρεκοὺς καὶ Εὐρωπαίους καὶ ὀλίγους Τούρκους διὰ κανονιέρηδες καὶ σωματοφύλακας ὄλους ὁμοῦ τετρακοσίους τζήρακα, φέρει εἰς τὸ ἄλμπουρον τῆς μαίστρας⁷ σενιάλον κόκκινον μεταξωτὸν καὶ εἰς τὴν πρίμην φέρει δύο φανάρια, καὶ ἓνα ἐπάνω εἰς τὴν κόφην τῆς κόντρα μεντζάνας⁸. Μέρος τῆς ἐπάνω μπαταρίας ἀπὸ κανόνια τῷ ἔλειψαν ἐδῶ καὶ θέλει ὑπάγει εἰς τὴν Ρόδον ἔνθα εὐρισκονται ἀνάλογα διὰ νὰ τὰ βάλῃ.

Εἰς τὴν Ρόδον λοιπὸν καθὼς καὶ εἰς τὰ ἀντικρυνὰ μέρη, εἰς διάφορα Πόρτα Ἀνατολῆς, θέλει διαμοιρασθεῖ ὅλη ἡ αὐτὴ φλότα, ὁμοῦ μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα διὰ νὰ ἀλλάξουν τὸ νερόν των καὶ νὰ ριμφρεσκαρισθοῦν⁹ γενικῶς οἱ σολδάτοι καὶ τὰ ἄλογα κ. λ.

Ἡ φρεγάτα εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰμπραῖμ πασᾶς εὐρίσκειται δὲν περπατεῖ ὡς αἱ ἄλλαι. Ὁ Ἰσμαῆλ Τζαμπεράλταρ εὐρίσκειται εἰς ἓνα κουρβέτον, ὅστις θέλει κάμνει τὰ σενιάλα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ φορτικά πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐδιωρίσθησαν εἰς 3 διβιζιόνιας¹⁰, διὰ νὰ ἔχη ἢ κάθε μία, ἦτις θέλει εἶναι

* Περὶ αὐτοῦ ἱκανὰ ἐσημειώθησαν ἐν τοῖς ἡμετέροις Μνημείοις (Τόμ. Β' σελ. 3 - 7 πρβλ. καὶ Τόμ. Γ' σελ. 125 - 126).

¹ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀριθ. 8721. — ² Μεταγωγικά. — ³ Ὡς ἔγγιστα. — ⁴ Πληρώματος. — ⁵ Κάτοικοι Συρίας. — ⁶ Κακοποιὰ στοιχεῖα.

¹ Σύγχυσιν. — ² Νὰ συγκρουσθοῦν. — ³ Σπάθας. — ⁴ Τὰς ἀσκήσεις. — ⁵ Ἀξιωματικούς. — ⁶ Ἀκάτιον ἰστόν. — ⁷ Μέγαν ἰστόν. — ⁸ Δίξυγον τοῦ ἐπιδρόμου ἰστοῦ. — ⁹ Λάβουν ἀναψυχὴν. — ¹⁰ Μοίραις.

καὶ μία ναυζιόνε¹, ἓνα κομαντάντε ἐκ τῆς ἰδίας ναυζιόνας, δηλαδή τὰ Ἀουστριακὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα εἶναι 39, ἓνα κομαντάντε, τὰ Ἀγγλομαλτέζικα ὁποῦ εἶναι 25 ὁμοίως ἓνα κομαντάντε, τὰ Ἰσπανικὰ ὁποῦ εἶναι 17 ὁμοίως, τὰ δὲ 4 Γενοβέζικα, τὰ 4 Ρούσικα, 1 Ἀμερικάνικον καὶ 1 πρόπριον² Ἰγγλέζικον, θέλει εἶναι εἰς τὰς ἄνω τρεῖς διβιζιόναις ἐνωμένα. Τὰ αὐτὰ ὅλα φέρουσι τὸ καθ' ἓν τὸ νούμερον του ἢ εἰς τὴν μάσκαν³ τῆς πλόρας, ἢ εἰς ἐκείνην τῆς πρίμης, καὶ τὰ μὲν Ἰγκλεζομαλτέζικα φέρουσι τὰ αα Νούμερα, ἢτοι ἀπὸ τὸ Νο 1 ἕως 25, τὰ δὲ Ἀουστριακὰ τὰ δεύτερα Να καὶ τὰ Ἰσπανικὰ καὶ λοιπὰ ἀναλόγως τὰ ὕστερα Να. Τὰ φορτία τῶν αὐτῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων συνίστανται ἀπὸ δύο χιλιάδας τζήρακα ἄλογα καλὰ, Καβαλαρίας, ἀπὸ διακόσια τζήρακα μουλάρια καλὰ διὰ νὰ φέρωσιν αὐτὰ τὰ κανόνια εἰς τοὺς κάμπους τοῦ Μωρέως, ἀπὸ 400 τζήρακα ἀρναούτας, ἀπὸ τετρακοσίους ὁμοίως ντελίδες ἀνατολίταις μὲ μακρὰ ψηφένια μαῦρα καλπάρια εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀπὸ 400 τζήρακα μαμαλούκους, καὶ ἀπὸ 800 τζήρακα διαφόρων λογίων τούρκους, δηλαδή μωραῖτας, ἀνατολίτας καὶ ἄλλους. Ὅλοι μαζί αὐτοί, δύο χιλιάδες τζήρακα τὸν ἀριθμὸν εἶναι τῆς Καβαλαρίας, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ἐβγαίνοντας εἰς τὴν ξηρὰν θέλει εἶναι ὁ Ἰμπραῖμ πασσᾶς.

Εἰς τὰ αὐτὰ καράβια εὐρίσκονται ἐμβαρκάτοι καὶ 1000 τζήρακα σείσιδες⁴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν φροντίδα τῶν ἀλόγων καὶ μουλαρίων, ὁμοίως εὐρίσκονται καὶ χίλιοι ἄλλοι τζήρακα ὡσὰν δοῦλοι καὶ παραδοῦλοι. Εἰς ὀλίγα ὁμοίως ἐκ τῶν αὐτῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων εὐρίσκονται καὶ ὅλον σολδάτοι φελάχοι, οἱ τακτικοὶ λεγόμενοι, σιτσιασμένοι εἰς αὐτὰ ὡς αἱ σαρδέλαι εἰς τὸ βαρέλι. Καὶ μάλιστα τὸ πρόπριον Ἐγγλέζικον πλοῖον τὸ ὁποῖον εἶναι μία νάβη μεγάλη μὲ πλαστὴν μπαταρίαν ἐτρατάρησε⁵ νὰ ἱμβαρκάρῃ χιλίους ἐκ τῶν αὐτῶν σολδάτων, ἀπὸ 10 τάλληρα τὸν καθ' ἓνα ναῦλον, τὰ δὲ λοιπὰ καράβια εἶναι συμφωνημένα ἀπὸ 1/2 τάλληρον τὸ ἀρτέπι⁶ τὸν κάθε μῆνα διὰ τρεῖς μῆνας ντιφέρο⁷ καὶ δύο ντιρεσπῆρο⁸ διὰ τὴν ὀλόκληρον πορτάδα του⁹ τὸ καθέν, μὲ τὴν ἐγγύησιν τῶν μεγαλοεμπόρων Εὐρωπαϊῶν ἐδῶ τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοὺς αὐτοὺς ναύλους των, ἀκόμα καὶ διὰ τὰς βαλούτας¹⁰ τῶν καραβίων των (τὰς ὁποίας ἔκαμαν διπλᾶς ἀφ' ὅτου ἀρχίζουσι) διὰ τὴν κάθε ζημίαν ὁποῦ ἤθελον λάβει ἀπὸ τὸν Γρεκικὸν στόλον ἢ ἀπὸ Γρεκοὺς τῆς ξηρᾶς, ἐνῶ θέλει δυσμπαρκάρουν¹¹ τὰ φορτία των, νὰ τοῖς ἀποκρίνονται ἀμέσως οἱ ἐγγυηταί των, καὶ οὕτως ὄντες ἀσφαλισμένοι οἱ καπιτάνοι καὶ ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν κίνδυνον τῶν καραβίων των ἀπὸ σᾶς τοὺς Γρεκοὺς, τὰ ἔξαματάωσαν οἱ περισσότεροι καὶ τὰ ἄφησαν γυμνὰ καὶ εὔχονται καθημερινῶς νὰ συναπαντηθῆτε καὶ νὰ φθάσετε μὲ τὰ πυρπολητικὰ πλοῖα σας νὰ γεμίσετε ἀπὸ φόβον τὰ τουρκικὰ ὅπου θέλει τοῖς συντροφεύουν καὶ νὰ τὰ διασκορπίσετε διὰ νὰ εὔρουν τότε τὸν καιρὸν ἀρμόδιον νὰ σᾶς παραδώσωσι τὰ καράβια των καὶ νὰ στραφοῦν ἐκεῖνοι νὰ κάμουν τὴν τύχην των πέρνοντες δηλαδή ἀπὸ τοὺς ἐγγυητάς των ὑπέρογκον βαλοῦταν τῶν καραβίων των καθὼς καὶ τοὺς ναύλους των.

Πολλοὶ ἐκ τῶν αὐτῶν Καπιτάνων ἔχουν τρεῖς μῆνας ὁποῦ ἐναυλώθησαν καὶ ἄλλοι δύο καὶ ἄλλοι ὀλιγώτερον, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐξήτησαν τὸν δουλευμένον ναῦλόν των, ὡς ἀντιτιζιπατζιόνε¹² καὶ ὡς πὲρ γράτζια¹³, ὁ Σατραπῆς τοὺς ἀπέβαλε, καὶ ἐκ τούτου πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὕστερούμενοι μετρητῶν διὰ τὰ ἔξοδά των ἀγανακτοῦν καὶ φωνάζουν ὀλημερι-

νῶς τὰ αἰσχίστα καὶ εὔχονται ἐκ καρδίας τὴν ἀπάντησιν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸν σκοπὸν των, ὡς ἐλπίζουν.

Εἰς τὰ αὐτὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα εὐρίσκονται φορτωμένα καὶ πολλὰ τζαντήρια τοῦ κάμπου, διάφορα προβιζιόναι¹ τῶν ἀλόγων, μουλαρίων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν εὐρίσκονται ῥίζια, μπισκότο, σιτάρι καὶ κριθάρι, ὀλόκληρα κάρικα², τὸ δὲ νερὸν τὸ ὁποῖον τοῖς ἐμβαρκάρησε τὸ Γοβέρνο εἶναι ὅλον νοσῶδες καὶ σχεδὸν τώρα κατήνησε πρᾶσινον καὶ ἐκ τούτου καθὼς ἀκόμα, καὶ διὰ τὸ ἀκατάστατον τῶν προβιζιόνων τῶν ἐμπαρκαρισθέντων εἰς αὐτὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἔχουν ἐλπίζεται εἰς τὸ ταξίδι νὰ ἀκολουθήσῃ κἀνένα διζόρδινε³, ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ἄλογα ἐλπίζεται ἀρκετὸς ψόφος διὰ τὸ στενόχωρον τῶν μερῶν ὁποῦ τὰ ἔβαλαν, τὰ ὁποῖα λέγεται νὰ ἤρχισαν καὶ ἀπὸ τώρα νὰ ψοφοῦν καὶ ὅτι εἶναι εἰς 5 ἡμέρας εἰκοσιπέντε τζήρακα ψοφισμένα.

Τὰ αὐτὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα ἔχουν ὑπὸ κοντράτου διὰ νὰ εὐγάλουν τὰ φορτία των ἢ εἰς τὴν Κορώνην ἢ Μοθώνην ἢ εἰς τὴν Πάτραν ἔχουν ὁμοίως μετὰ τῶν ἐγγυητῶν των καὶ σημουλάτα κοντράτα⁴, ὅτι αὐτοὶ τοὺς ἐναύλωσαν διὰ νὰ βάλουν τόσα ἄλογα καὶ τόσοσους ἀνθρώπους ἀπὸ ἓναν εἰς τὸ κάθε ἄλογον διὰ τὴν Ζάκυνθον, καὶ ἄλλα ἔχουν ὁμοίως σημουλάτα κοντράτα διὰ τόσοσους σολδάτους ὡς πασαντζιέριδες⁵ καὶ ἄλλα διὰ τόσα κομεστιμπιλε⁶, ἀναλόγως τῶν φορτίου των τὸ καθ' ἓν. Αἱ σπενδιτζιόναι⁷ τῶν αὐτῶν πλοίων δὲν θέλει διαλαμβάνουν ὅτι φέρουν πολεμικὰ ἐφόδια.

Τὰ τουρκικὰ πλοῖα περιέχουν ἀρκετὰς μονιζιόνας⁸, ἀρκετὰ κομεστιμπιλε καὶ καφρέδες καὶ ἄλλα ἐφόδια πολεμικὰ. Ἐλέγετο ὅτι ἡ αὐτὴ φλότα ἀφοῦ μισεύσῃ ἀπὸ τὴν Ρόδον καὶ ἀπὸ τὰ ἐκεῖ μέρη, ὅτι θέλει ἀπεράσῃ καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην διὰ νὰ πάρῃ ἀπὸ ἐκεῖ 5 - 6 χιλιάδας ἀρναούτας καὶ ἐπομένως, ὅτι θέλει ἀπεράσει ἀπὸ τὴν Ὑδραν διὰ νὰ κάμῃ δυσμπάρκο⁹ καὶ ἐπομένως νὰ ἀπεράσῃ εἰς τὰ μέρη τοῦ Μωρέως, εἰς τὰ κάστρα δηλ. τὰ ὑπὸ τοὺς Τούρκους εἰσέτι (κατὰ δυστυχίαν) εὐρισκόμενα.

Ὅλη ἡ ποσότης τῶν λεγομένων τακτικῶν σολδάτων τῶν ἱμβαρκαρισθέντων εἰς τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ πολεμικὰ τε καὶ τρασπόρτα τουρκικὰ πλοῖα, καθὼς καὶ εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ, συνίστανται δέκα ἕξ χιλιάδαις εἰς τέσσερα ριγίμεντα καὶ τέσσερες χιλιάδες δηλ. καβαλαρία, σείσιδες καὶ δοῦλοι. Εἰς τοὺς αὐτοὺς τακτικὸς εὐρίσκονται καὶ ἀρκετοὶ εὐρωπαϊοὶ δηλ. κολονέλοι καὶ ὀφφικιάλοι καὶ αὐτοὶ ὅλοι θέλει εἶναι καὶ Ἰστρουτόροι¹⁰, μέλλοντες νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰς πλευράς τῶν κολονέλων καὶ ὀφφικιάλων Τούρκων διὰ νὰ τοὺς ὀδηγοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ κολονέλοι καὶ ὀφφικιάλοι τοῦρκοὶ νὰ διατάττουν τοὺς σολδάτους των κατὰ τὴν ὀδηγίαν ὁποῦ οἱ Ἰστρουτόροι των θέλει τοὺς δίδουσι.

Εἰς αὐτοὺς εὐρίσκονται καὶ ἰντζενιέροι¹¹ καὶ ἰατροὶ καὶ χειροῦργοι εὐρωπαϊοὶ καὶ εἰς τὴν καβαλαρίαν ἀκόμα εὐρίσκειται κολονέλος εὐρωπαϊὸς πλὴν Ἰστρουτόρος καὶ αὐτός. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ Εὐρωπαϊοὶ ἐξηματίσαν εἰς τὸν Μωρέα γενικῶς ὑπὸ τῶν Γρεκικῶν ἀρμάτων ἐναντίον τῶν Τούρκων φερθέντες καὶ ἔφυγαν τότε ἀπὸ ἐκεῖ δυσάρεστοι καὶ ἤλθαν εἰς τὸν ἐδῶ Σατραπῆν μὴ ἐμπορῶντες νὰ πατριάρουν¹², καὶ τοὺς ὁποίους ἐνηγκαλίστη αὐτὸς δίδοντας εἰς ὅλους πάγας¹³ ἱκανὰς ἀναλόγως καὶ τώρα ἔρχονται εἰς βοήθειαν τούτου καὶ εἰς ἐκδίησιν τῶν γρεκῶν.

Λοιπὸν φίλοι Ἐλληνες, ὅλη αὕτη ἡ ἄνωθεν σημειωθεῖσα

¹ Ἐθνικότης. — ² Ἰδιωτικόν. — ³ Παρεῖα. — ⁴ Ἰποκόμοι. — ⁵ Συνεβλήθη. — ⁶ Μέτρον χωρητικότητος. — ⁷ Ὑποχρεωτικῶς. — ⁸ Κατὰ προαίρεσιν. — ⁹ Φορτίον. — ¹⁰ Ἀξία. — ¹¹ Ἀποβιβάζουσι. — ¹² Προκαταβολή. — ¹³ Χατικῶς.

¹ Προμήθεια. — ² Φορτώματα. — ³ Ἀτακτον κίνημα. — ⁴ Εἰκονικὰ συμβόλαια. — ⁵ Ταξειδιῶται. — ⁶ Τρόφιμα. — ⁷ Ναυτιλιακὰ ἐγγράφα. — ⁸ Ἐφόδια. — ⁹ Ἀπόβασις. — ¹⁰ Γυμνασταί. — ¹¹ Μηχανικοί. — ¹² Ἐπατέλθουν εἰς τὴν πατριδα των. — ¹³ Μισθοῦς.

σας καταλεπτῶς σπενδιτζιόνε¹ τοῦ ἐδῶ Σατράπου δὲν θέλει εἶναι τίποτας, ὅταν σεῖς ἀποφασίσετε ὁμογνώμως μὲ γενναϊότητα νὰ τὴν κατακυπτήση καὶ κατακαύση μὲ τὰ πυρπολικά πλοῖά σας, ἢ νὰ τὴν διασκορπίση τέλος πάντων ἔνθεν κἀκεῖθεν γεμίζοντάς τὴν ἀλμένο² ἀπὸ φόβον, ὡς καὶ ἄλλοτε εἰς ἐκεῖνας τῆς Πόλεως τὸ ἐκατορθώσατε καὶ ἂν τοῦτο σᾶς ῥεουσύρη³, ὅπου εἰς ἐσᾶς κρέμαται, ἢ τέλος πάντων ἐμποδίσετε τοῦ νὰ βάλῃ ποδάρι εἰς τὸν Μωρέα ἐφέτος τοῦτος ὁ Σατράπης, σᾶς ὁμνύω εἰς τὸ χρυσοῦν καὶ ἅγιον ὄνομα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους, ὅτι οἱ ἀγῶνες σας πλέον παύουν, διότι τὸν ἐρχόμενον χρόνον, ὅχι μόνον ὁ αὐτὸς Σατράπης δὲν θέλει κάμει ἄλλην σπενδιτζιόνε, ἀλλ' οὔτε ὁ Σουλτὰν Μαχμούτ Χασάπης θέλει ἀφειθῆ ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαϊοὺς Βασιλεῖς πλέον διὰ νὰ κάμῃ τι ἐναντίον πρὸς τὸ γρεκικὸν ἔθνος, μάλιστα θέλει τὸν βιάσων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὸ ἀφίση ἐλεύθερον μὲ πολλὰς ἄλλας ὠφελείας, φθάνει μόνον ὁ ῥηθεις Σατράπης νὰ μὴν βάλῃ ποδάρι εἰς τὸν Μωρέα, διότι ἂν βάλῃ, τότε δὲν θέλει παύσει ὅλον τὸν χειμῶνα, ὅπου νὰ ἐφοδιάζῃ τὰ ὑπὸ τοὺς Τούρκους εἰσέτι εὐρισκόμενα κάστρα ἀπὸ μονιτζιόνας ἀρκετάς, ἀπὸ προβιζιόνας καὶ ἀπὸ στρατεύματα νέα, φέροντας ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ Ἀνατολὴν ὅσα δυνηθῆ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοποὺς του τὴν ἀνοιξίν. Εἶναι λοιπὸν τοῦτος ἕνας ποῦντος φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ὁ πλέον δελικᾶτος, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ διὰ τὸ γένος, διὰ τοῦτο ὅλοι ὁμοῦ ἐνωθῆτε μὲ καρδίαν μίαν καὶ τοιαύτην ὁποῖαν ἐπικαλεῖ τὸ γρεκικὸν γένος καὶ ὅλοι ὁμοῦ σεῖς οἱ Ἕλληνες μὲ γενναϊότητα περιζώσατε τὴν ρομφαίαν σας καὶ ὀρημάσατε χωρὶς δειλίαν ἐπικαλούμενοι τὴν θεῖαν βοήθειαν καὶ θέλετε ἐλευθερώσει τὸ γένος μία φορὰ διὰ πάντα. Ὁ τελευταῖος σας ἀγὼν εἶναι τοῦτος πλέον διό, ὀρημάσατε ὅλοι ὁμοῦ μὲ μίαν ψυχὴν καὶ καρδίαν καὶ μὲ τὴν θεῖαν ὁμόνοιαν καὶ ἔξετε τὴν νίκην.

Ἀνίσως ὅμως ἢ ἀπὸ ἀδιαφορίαν ἢ καιρικὴν περίστασιν ταύτης ἀποτύχητε τοῦ ποθουμένου, εὐαγγελίζομαι εἰς ἐσᾶς, φίλοι Πελοποννήσιοι, ὅτι σᾶς ἔρχονται θησαυροὶ μυριοπλάσιοι ἀπὸ ἐκεῖνους τοῦ Δράμαλη καὶ λοιπῶν Σατράπων τοὺς ὁποῖους ἀποκτήσατε τότε εἰς τὰς ἐκστρατείας ἐκείνων ὅπου ἔκαμαν ἐναντίον σας καὶ τὸ βεβαιότατον, ὅτι οὐδεμία ἢ σύγκρισις ἐκείνων τῶν δυνάμεων μὲ τούτων ὅπου σᾶς ἔρχονται ἤδη, διότι βάλατε βási ὅτι ὁ πόλεμος καὶ ἡ μάχη τότε μὲν ἔγινε πρὸς Τούρκους μὲν ἀλλὰ γεννημένους καὶ ἀναθρεμένους εἰς Ἑλλάδα, νῦν δὲ τὸ ἐναντίον, θέλει γένῃ μὲ ἀνάνδρους φελάχους, φέροντας μαζί τους μόνον χρυσοῦν καὶ ὄχι ἀνδρείαν.

Δράματε τοίνυν ἀφόβως, καὶ προηγουμένης σας τῆς θείας ὁμονοίας καὶ τῆς Δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἔξετε τὰ νικητήρια ἀφευκτα. Γένοιτο, γένοιτο, γένοιτο, ἀμήν.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 28 Ἰουνίου 1824.

S. V.

Ἡ ἐφοδος αὕτη συμποσεῖται ἀπὸ τοὺς καθαρὰν ἰδέαν ἔχοντας, ὅτι ἀναβαίνει τὰ 75 μυλιούνια ὁμοῦ μὲ προβιζιόναις, καὶ ἄλλα τόσα βεβαιούν διὰ μετρητὰ γρόσια, ἅτινα φέρει μαζί πρὸς ἀναγκαίαν ἐκβασίν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σατράπου.

Τῇ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 Ἰουνίου ἔ. π. εὐγῆκαν ὅλα τὰ καράβια τῆς ἄνωθεν σπενδιτζιόνας ἀπὸ τὸ πόρτον τῆς Ἀλεξανδρείας μὲ καιρὸν Μασσεράλη.

ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

[Τὸ ζήτημα τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ τῆς ἀνεγκύσεως τῶν ναυαγίων τοῦ Ναυαρίνου, καὶ τοῦ βασιμοῦ ἢ μὴ τῆς ἐλπίδος, ὅτι μεταξύ τῶν ναυαγίων ὑπάρχουσι καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα, τὰ ταμεῖα τῶν πλοίων κ.λ. ἀνακινεῖται ἐκαστοτε, σὺν τῇ ἀγγελιομένη νέᾳ αἰτήσει πρὸς παραχώρησιν ἀδείας διὰ σχετικὰς ἐρεῦνας. Εἰς ἐκ τῶν ἀναμειγμένων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ὁ κ. Μ. Κ. εἶχε ζητήσει ποτὲ παρ' ἡμῶν ὅπως τῷ ἀνακοινώσωμεν ἐγγράφως, «*πληροφορίας τινὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου*», πρὸς ἀντίκρουσιν δημοσιεύματός τινος, δυσμενοῦς πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, εἰς ἀγγλικὴν ἐφημερίδα καταχωρισθέντος. Ἐπειδὴ πάλιν ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγκύσεως τῶν ναυαγίων τοῦ Ναυαρίνου δημοσιεύομεν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν ἡμῶν].

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ἐνῶ αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις συνεζήτουν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ δυνηθοῦν νὰ καταπαύσουν τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἀγωνιζομένης ἑλληνικῆς φυλῆς, ὑπὲρ ἧς εἶχεν ἐξεγερθῆ σύσσωμος ἡ Εὐρωπαϊκὴ κοινὴ γνώμη, οἱ ἀνεξάντλητοι τοῦ Μεχμέτ-Ἀλή τῆς Αἰγύπτου θησαυροὶ διετίθεντο εἰς κατασκευὴν νέου καὶ ἰσχυροῦ στόλου, εἰς συγκέντρωσιν νέων χιλιάδων ἀνδραπόδων, καὶ εἰς ἐπισώρευσιν ἐπὶ τῶν πλοίων του, καὶ τῶν πρὸς τοῦτο προσληφθέντων ἐπὶ μισθῷ Εὐρωπαϊκῶν, κυρίως Αὐστριακῶν, ἀνυπολογίστου ἀριθμοῦ πολεμοφοδίων, τροφῶν καὶ ἰδίως **χρυσίου**.

Ἡ Συνθήκη μεταξύ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας ὑπεγράφη τὴν 6 Ἰουλίου ε. ν. (1827) καὶ ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν Τουρκίαν πρὸς γνῶσίν της τὴν 4 Αὐγούστου, ἐνῶ ὁ νέος καὶ παλαιὸς Τουρκο-Αἰγυπτιακὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς Ναυαρίνον τὴν 14 Αὐγούστου ἀνεμπόδιστος.

Τὰ συγκεντρωθέντα ἐκεῖ Αἰγυπτιακά, Τουρκικά, Τυνησιακά καὶ μεταφορικά πλοῖα ἀνήρχοντο κατ' ἀσφαλεῖς καὶ ἐπισήμους πηγὰς εἰς ἑκατὸν δώδεκα (112). Μετὰ μικροτέρων δὲ τινῶν δύναται τις νὰ ἀναβιβάσῃ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς ἑκατὸν εἴκοσι καὶ ἕξ (126).

Τὰ πλοῖα ταῦτα συγκρουσθέντα μετὰ τῶν 27 πλοίων τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, ἐντὸς τῆς **δεξαμενῆς** τοῦ Ναυαρίνου, κατὰ τὴν μοναδικὴν ναυτικὴν πανωλεθρίαν τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1827, κατεποντίσθησαν, καὶ ἦτο τόσον μεγάλη ἡ καταστροφή, καὶ τόσον ἀσήμαντα τὰ ὑπολειφθέντα, ὥστε τὴν ἐπιούσαν, ὅτε τὸ ἤρεμοῦν κύμα εἶχε καλύψει τὰ πάντα οἱ δὲ Ναύαρχοι διεβεβαίωσαν τὸν Ἰμπραήμ-Πασάν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μέτρου ἀπαραιτήτου καὶ αἱ προθέσεις των δὲν θὰ εἶναι ἐφεξῆς ἐχθρικαί, μὴ ἔχων οὗτος καλλιτέραν ἀπάντησιν νὰ δώσῃ ἐξεργάγη εἰς γέλωτα.

Ἦδη μοὶ ὑποβάλλεται ἡ κάπως ἀπροσδόκητος ἐρώτησις, ἂν ὑπῆρχον ἐν τῷ στόλῳ καὶ τὰ ταμεῖα. Διὰ ν' ἀπαντήσῃ τις πρέπει νὰ προϋποθέσῃ, ὅτι δὲν λαμβάνεται ποσὼς ὑπ' ὄψιν οὔτε ἡ τεραστία ὑλικὴ ἀξία τῶν συστατικῶν τῶν βυθισθέντων πλοίων (ἰδίως ἡ ἀξία τοῦ χαλκοῦ), οὔτε τὰ συγκεντρωθέντα ἀπειροπληθῆ ἑλληνικὰ λάφυρα, οὔτε ἡ ἀτομικὴ λαφυραγωγία τῶν πληρωμάτων καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἀξιωματικῶν, βέηδων, πασάδων, παλαιῶν καὶ νέων κ.λ., (κατὰ ἐνδεικτικωτάτην σύμπτωσιν, ὁ πρῶτος δύτης, ὅστις πρὸ τινῶν ἐτῶν πρῶτος ἐβυθίσθη εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ναυαρίνου, ἀνήλθε κρατῶν ἀργυρόχρυσον δισκοπότηρον ἑλληνικῆς ἐκκλησίας!), ἀλλ' ὅτι πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἐπιχειρήσεως πρὸς ἀνέλκυσιν τοῦ ταμεῖου τῶν ναυαρχίδων.

Ὁ Ἰμπραήμ ἀπεμακρύνθη τοῦ στόλου τραπεῖς εἰς ἀγνωστον δῆθεν διεύθυνσιν, κυρίως α^{ον} ὅπως ἀποφυγῇ ἄμεσον καὶ κατηγορηματικὴν ἀπάντησιν, ἦν ἀπῆτουν οἱ Ναύαρχοι, καὶ β^{ον} ὅπως πᾶσαν παράβασιν δοθεισῶν ἤδη ὑποσχέσεων δύναται νὰ ἀποδίδῃ εἰς λάθη τῶν ἀναπληρούντων αὐτὸν καὶ εἰς κακὴν συνεννόησιν, καὶ οὕτω νὰ δύναται ν' ἀκολουθῆ τὴν ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου ὑποβοηθουμένην Ἀνατολικὴν ἀναβολήν.

Ἀλλὰ δὲν προέβλεπεν ἄρα γε ὁ Ἰμπραήμ καὶ ἐνδεχομέ-

¹ Ἐκστρατεία. — ² Τοῦλάχιστον. — ³ Εὐδοκίμησι.

νην ναυμαχίαν, μεθ' ὅλας τὰς περὶ ἀσυμφωνίας τῶν Ναυάρχων καὶ φαινομενικῶν μόνον ἀπειλῶν διαβεβαιώσεις, αἷς ἐλάμβανε;

Ὁ τρόπος τῆς παρατάξεως τῶν πλοίων του σημαίνει, ὅτι τὸ προέβλεπεν, ἢ δὲ διαγωγή τοῦ ἀναπληροῦντος αὐτὸν πρὸς τὸν Συμμαχικὸν στόλον σημαίνει καὶ κατὰ ἄλλο, ὅτι ἐπίστευε καὶ εἰς τὴν νίκην.

Εἰς τοιαύτας λοιπὸν κρίσιμους στιγμὰς θὰ ἦτο ἐνθαρρυντικὸν διὰ τοὺς ἀναπληροῦντας αὐτὸν, διὰ τοὺς πολυαριθμοὺς βαθμοφόρους ἰθαγενεῖς καὶ ξένους, τοὺς ὀλίγον πρὸ τῆς συγκρούσεως διαταχθέντας παρὰ τοῦ Γάλλου ναυάρχου νὰ ἀποχωρήσουν, ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν πλοίων, ὅτι πολῦτιμον εἶχον ταῦτα;

Ἀλλὰ μήπως καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ὀθωμανικῆς μοίρας τοῦ στόλου δὲν εἶχε ταμεῖα; δὲν εἶχε λάφυρα αὐτὸς τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐν πάσῃ χλιδῇ καὶ ἀμερίμῳ μακαριότητι διαβιοῦντες βαθμοφόροι;

Μήπως τὸ αὐτὸ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν διοικούντων τὰ Τυνησιακὰ πλοῖα;

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἀκριβές, ὅτι ὁ Ἰμπραήμ διὰ καθὲ ἐνδεχόμενον ἐξησφάλισε τὰ ἀτομικῶς ἀνήκοντα αὐτῷ, ὧν πολλὴν δὲν εἶχε βεβαίως ἀνάγκην, ἢ καὶ ὅτι ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον πλέον ἢ ἅπαξ λάφυρα μετ' αἰχμαλώτων, τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μειοῦν τὴν ὑπερόχως μεγάλην σημασίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥς ἢ προσοχὴ μόνον εἰς τὸ εὐχερὲς ἢ μὴ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ βεβυθισμένου ὕλικου ὀφείλει νὰ στραφῇ, περὶ τοῦ ὁποίου ζητήματος οὐδεμίαν φυσικῶς ἀρμοδιότητα ἔχομεν.

Δέξασθε, Κύριε κλ.

Υ. Γ. Ἐνδειξίς ὅτι τὰ ταμεῖα ἐν γένει ἢ τινα ἐξ αὐτῶν πρὸ τῆς ναυμαχίας δὲν εἶχον ἐξαχθῆ τοῦ στόλου εἶναι, ὅτι ὁ Ταχίω πασᾶς μετὰ τὴν ναυμαχίαν, θέλων νὰ καύσῃ τὸ περιωθῆν πλοῖόν του ὅπως μὴ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Συμμάχων, ἐφρόντισε καὶ ἐξήγαγεν εἰς τὴν ξηρὰν τὸ ταμεῖον τοῦ πλοίου.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ¹

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, λείψανα τοῦ μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως κυρίως καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Βασιλείου ὁμιλουμένου ἐν Ἀθήναις γλωσσικοῦ ἰδιώματος, δύναται βεβαίως νὰ πλουτισθῶσι (χωρὶς νὰ παύσῃσι νὰ εἶναι μόνον στοιχεῖα), διὰ λέξεων, φράσεων καὶ τύπων ἐν χρήσει μέχρι τῆς σήμερον ἐν Μεγάροις καὶ ἐν Αἰγίνῃ ἰδίως, ὅπου πολλὰ ἀθηναϊκά οἰκογένειαι ἐγκατεστάθησαν, χωρὶς νὰ συγχρωτισθῶσι μετ' ἐπικρατεστέρων ξένων πληθυσμῶν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι καὶ ἐν Λεβαδείᾳ καὶ ἐν τῇ πόλει τῶν Θηβῶν, ὅπως καὶ ἐν Μεγάροις καὶ ἐν Αἰγίνῃ, ὑπῆρχε γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς αὐτῆς περιῶπου καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν μορφῆς, ἀλλὰ τὸ Ἀθηναϊκὸν εἶχε πολλὰ τὰ προσιδιάζοντα εἰς τε τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν προφορὰν, ἦτο δὲ καὶ πλουσιώτερον, ὡς ἔχον εὐρύτερον τὰν πνευματικὸν ὄριζοντα.

Τὰ Στοιχεῖα ἡμῶν ταῦτα δύναται προσέτι νὰ πλουτισθῶσι διὰ σφζομένων λέξεων ἐν Νοταρικοῖς ἐγγράφοις καὶ ἐν ἰδιωτικαῖς ἐπιστολαῖς, διὰ τῶν ὀλίγων καὶ κακῶς διατετυπωμένων γλωσσικῶν ὑποδειγμάτων ἐν Περιηγηταῖς καὶ ἄλλοις συγγράμοις τότε συγγραφεῦσι, διὰ τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ λεξικῷ τοῦ Γ. Ψύλλα ἀπαντωσῶν Ἀθηναϊκῶν λέξεων, καὶ ὀλίγων τοιούτων ἐν τῷ Ἑλληνογαλλικῷ λεξικῷ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου καὶ τῷ Ὀμηρικῷ τοῦ Ι. Πανταζίδου, κυρίως δὲ διὰ τῶν ἐκφράσεων, αἷς παρίσταται λέγουσα, ἐν τινι κωμῶδιᾳ «ὁ Καρπάθιος» τοῦ Ἑλληνος ἠθοποιοῦ Σωτηρίου Καρτεσίου, Ἀθηναία γραία Κασιοῦ ὀνομαζομένη.

Καὶ εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Θ. Βενιζέλου ἀπαντῶσι φράσεις Ἀθηναϊκαί, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι γνωστά σημειώματα τοῦ Κ. Πιττάκη² πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συνεχείας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Λέγεται ὅτι λεξιλόγιον Ἀθηναϊκὸν ἀνέκδοτον κατέλιπε ὁ μακαρίτης Σ. Φιντικλῆς, καὲν μετὰ τῶν λοιπῶν σημειωμάτων του τῇ ἐντολῇ του.

¹ Ἴδε καὶ ἡμετέραν Ἱστορίαν Ἀθηναίων τόμ. Α'. σελ. 90—93, 346—350 καὶ τόμ. Γ'. σελ. 224—226.

² Ἀριθ. 30 τοῦ 1852 καὶ ἀλλαχοῦ.

Σπουδαία τέλος πηγὴ πρὸς πλουτισμὸν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἰδιώματος δύναται νὰ εἶναι ἢ μελέτη τῶν τοπογραφικῶν ὀνομάτων τῆς Ἀττικῆς.

Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

Α

- Ἀγάλινο (γαλακτερόν, νωπὸν, εὐκολόθραυστον. Συνήθως ἀμύγδαλον. Πρὸβλ. τσάγαλο).
- Ἀγλωσση (Ἀγριάδα).
- Ἀγριάδα (χόρτον ἄγριον, καταστρεπτικὸν εἰς τὰς ἀμπέλους ἰδίως, ἐξ οὗ καὶ ἄγλωσση ὀνομάζετο, μὴ λεγομένη ἐκ φόβου ὀνομασί).
- Ἀγριαμάδα (χάραγμα, χαραγμάδα τῆς θύρας).
- Ἀγριομερῆνδ (τὸ θηρευόμενον ζῷον, π. χ. λαγῶς, ἔλαφος καὶ ἰδίως λαγῶς).
- Ἀζούματα (ῥόκαις, χόρτον).
- Ἀητονύχι (εἶδος σταφυλῆς).
- Ἀινὲ καὶ αἰνή (μωρὲ καὶ μωρή, ἢ μαρῆ· ἐφώναζον συνήθως «αἰνὲ σοῦ» ἢ αἰνή σοῦ» = μωρὲ σοῦ ἢ καλὲ σοῦ).
- Ἀκμή (ἄκρον ἀντικειμένου, π. χ. ἔβαλε τὴν σκάλα στὴν ἀκμή).
- Ἀκόμη (λοιπὸν. Κατὰ τὴν διήγησιν π. χ. «Καὶ τί κάνετε ἀκόμη, καλὰ εἴσαστε »).
- Ἀλακάτοι καὶ ἀλάτοι (τὸ ἄλας).
- Ἀλατσάτικο (ὁ φόρος τοῦ ἄλατος).
- Ἀλικο (χρῶμα ἐρυθρὸν ἀνοικτόν).
- Ἀμπελόχι (τὸ) (ἢ μαλάχη, φυτὸν).
- Ἀνατσούκλιασμα (ὕφαντικὸς ὄρος) (ἐκ τοῦ ἀνά καὶ κύκλωμα).
- Ἀνακλαρόνει (πετὰ βλαστοὺς ἐνῶ ἢ ρίζα ἐρπύζει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους) πρὸβλ. «Ἀνακλαρωτὸν ἢ βροῦβα θέλει καὶ ὁ σοφογῶς γυναικα».
- Ἀναχουμωτὸ (γεμάτον ἕως ἐπάνω, ἐπὶ ξηρᾶς ὕλης, λ. χ. ἀλευρου).
- Ἀνεμόχορτο (ἄγριον χόρτον, ἔχον μικρὰ τραχέα φύλλα, καθαρίζον θαυμασίως τὴν ὕαλον).
- Ἀνιηρας (πρανὲς λόφον· ἢ λέξις ἐν χρήσει καὶ σήμερον ἐν Αἰγίνῃ).
- Ἀπαναπανατοῦ (τὸ ἐν ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο).
- Ἀποκαήλης (ὁ ψήνων εἰς κλίβανον, εἰς ὃν ἐψησαν προηγουμένως ἄλλοι).
- Ἀπόκει (κατόπιν· συνήθως ἐν διηγῆσει).
- Ἀπολιφάδι (τὸ ὑπόλοιπον τοῦ σάπυκος τῶν πλυντηρίων συνήθως).
- Ἀπολυσώνας (ἢ ἄδεια τοῦ νὰ συλλεξοῖσιν οἱ πτωχοὶ τὸν πεσόντα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν συλλεξάντων τὸν ἐλαιοκαρπὸν).
- Ἀποσβολωμένος (ἄναυδος π. χ. ἔμεινε ἀποσβολωμένος)· τὸ ὄμμα ἀποσβολώνω, ὁ ἀόριστος ἀποσβολώθηκα (τσε, τσε).
- Ἀράντα (εἶδος τραχανᾶ).
- Ἀρπεδόνη (ἢ ἄκρα τοῦ ὑφάσματος).
- Ἀστιβῆ (ξηρὸν ἀγκάθι· ἢ λέξις ἐν χρήσει καὶ σήμερον ἐν Αἰγίνῃ).
- Ἄφρα (ἄφρός).
- Ἄχιουρα (ἄχυρα).

Τοπογραφικά

- Ἀμπελουργεῖο (κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς).
- Ἀναβρυτῆ (Πατήσια).
- Ἀνάκασα (πλησίον Πύργου τῆς Βασιλίσσης).
- Ἀνάλατος (πρὸς τὸ Φάληρον· ἔχνη χωρίου καταστραφέντος).
- Ἀράδα (Χαλάνδρι).
- Ἀράπικα (ἢ Μεσιά Φαλήρου· σήμερον Τζιτζιφιές).
- Ἀρακοῦδα (Μαροῦσι).
- Ἀρμόνη (πρὸς τὴν Φυλὴν).
- Ἀστρηφος (Ἑλαιῶν).
- Ἀχλαδόκαμπος (Χαλάνδρι).

Β

- Βαργεστισιά (ἀπαύθις· πνευματικὴ κυρίως) π. χ. βαργέστηκα, βαργέστησε ἢ καρδιά μου).
- Βοῖ καὶ ἦβοῖ (μπά!)
- Βουβάλι (εἶδος λίκνου).
- Βουτσία (τὰ βυτία).

Τοπογραφικά

- Βασιλική (πλησίον Καλλιθέας· ἀλλαχοῦ Βασιλικὸ καὶ Βασιλικά).
- Βελέμι (Μαροῦσι).
- Βοῖδοσνίχτης (Ἄγχεσμος).
- Βουνὸ (φυλακαὶ Συγγροῦ (νερὸ τοῦ Βουνου).
- Βοῦθουλας (ἢ Καλλιρρόη κατὰ τὴν Ἁγίαν Φωτεινὴν ὅπου ὁ μικρὸς καταράκτης τοῦ Ἰλισσοῦ!)
- Βουθοῦλοι (πλησίον Ἁγίας Τριάδος).
- Βουρλοπόταμο (Παλαιὸν Φάληρον).
- Βρωμοφράκι (ὁδὸς Πειραιῶς).
- Βρωμοπήγαδο (Π. Φάληρον).

[Ἔπεται συνέχεια]

Ἐκαστον ἔτος τοῦ ΔΙΠΥΛΟΥ ἀποτελεῖται ἐξ 24 φύλλον. Ἐτησίᾳ συνδρομῇ Δρ. 12. — Διὰ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου Δρ. 10 Ἐκαστον φύλλον λεπτὰ 50. Διὰ πᾶσαν πληροφορίαν ὁ θέλων ἀπευθύνεται εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Τυπογραφείου Κ. Μάισερ καὶ Ν. Καργαδοῦρη, ὁδὸς Ἰπποκράτους ἀριθ. 13.

Εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον θέλει δημοσιευθῆ πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ἐρμηνεῖα τῆς εἰκόνης τοῦ α' φύλλον περὶ τῶν ἐν Σεβαστουπόλει Ἑλλήνων ἐθελοντῶν, ὡς καὶ συμπληρωτικὰ τινα περὶ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ λαϊκῶν παραδόσεων.